

מוסרי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת דברים - בין המצרים תשפ"ג

• בס"ד •

מטרת האבלות לשמר את הרגשת החורבן

"כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו"

במבט של גויים אין שום חורבן, העולם גדל וצומח, העולם קיים, אבל התורה אומרת, שהעולם במצב כזה הוא לא עולם. העולם נברא בשביל התורה ולומדיה, בשביל בית המקדש ועבודת ד', ואם אין לנו את זה, אין לנו כלום, ואם לא היה לנו את התקווה שהמשיח יבוא, העולם היה יכול להיות חרב.

ההרגשה הזאת שאין לנו על מה להתאבל, זה פורענות בפני עצמה, על זה אנו בוכים ומתאבלים, על מה שלא מרגישים מספיק את הכאב במה שחסר לנו ברוחניות. זה מחריב שוב פעם את בית המקדש, ועל זה כתוב בירושלמי (יומא ה.) "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו" זה כפשוטו ממש, בית המקדש נחרב שוב.

חורבן בית המקדש הוא חורבן רוחני

ופשיטא שחורבן בית המקדש הוא החורבן הרוחני, לא מתאבלים על עצים ואבנים, מתאבלים על הקרבנות, על עבודת הכהנים, על העלייה לרגל, על הדברים הרוחניים שהפסדנו. ואם אדם רוצה לבחון את עצמו כמה אכפת לו על חורבן בית המקדש, שיבחן כמה הוא רוחני, אם מפריע לו כשהוא לא מתפלל טוב, אם אכפת לו שיש לו מידות רעות, כמה אכפת לו שהוא לא יודע מספיק תורה. ולפי כמה שמפריע לו החסרון ברוחניות, כך חסר לו חורבן בית המקדש.

המשנה בסוטה (ט"ו, ט"ז) מבארת שבעיקבתא דמשיחא יהיה הרבה ירידות ברוחניות, דברים שכל אחד ששומע אותם חושב ומבין שזה לא בסדר להתנהג כך. ואם נתבונן נראה שזה הדור שלנו, שעכשיו יש כל כך הרבה ירידה, וזה לא מפריע לאף אחד, ויש מי שגם נהנה מזה.

כל זמן שנרגיש את החסר ברוחניות נרגיש את האבלות

המצב הנורא הזה, שלא מפריע לנו החסר ברוחניות, זה המשך החורבן הגדול, וזה מה שהקב"ה רוצה שנתקן, והוא מה שכתוב "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה", בית המקדש הוא בית של רוחניות, ומי שמתאבל על זה, סימן שחסר לו, חסר לו הרוחניות, הוא לא מתאבל רק על החורבן, הוא מתאבל על מה שעכשיו אין לו את זה.

כשמת רח"ל לאדם אחד מקרוביו, הוא מתאבל כל זמן שהוא מרגיש את החסר, ברגע שזה כבר לא יהיה חסר לו הוא לא יתאבל, אולי הוא קצת ידעזע, אבל אחרי זמן קצר זה עובר לו. כך האדם שהפסיד את רכושו, הוא מתאבל כל זמן שמרגיש שחסר לו הכסף. כך זה בכל דבר, כשאדם מרגיש שחסר לו משהו, הוא חי בהרגשת אבלות, אבל ברגע שהוא כבר פחות מרגיש, הרגשת האבלות נשכחת ועוברת.

אנחנו צריכים להרגיש שחסר לנו ברוחניות, רק כך נוכל להרגיש את האבלות על חורבן בית המקדש. אבל אם לא נרגיש שחסר כאן משהו, נרגיש שטוב לנו גם במצב הזה, לא נרגיש שחסר לנו בית המקדש, גם השדה שיש שם טובה, לא משנה מה יהיה שם - מי שחושב כך כל עולמו חרב, כשאין בית המקדש העולם חרב.

מקוננים "ונחרב יסוד העולם", אין עולם, לא לכך נברא העולם. מי שמרגיש שהעולם עכשיו במתכונתו הוא עולם טוב, יש לו כסף, יש לו בתיים, העולם שלו טוב - אצלו נמצא החורבן הגדול ביותר.

זכר לחורבן כערתות שמחה

ישנם מנהגי אבלות שנוהגים בכל השנה, משאירים בבית זכר לחורבן, אם הוא לא יעשה משהו שיזכיר לו, הוא יבנה את ביתו ויהיה לו טוב למרות שאין לנו בית המקדש ולא יזכור את העיקר, שזה רוחניות ובית המקדש. בחתונה תיקנו אפר על ראש החתן, שבירת כוס, הכל בכדי שנזכור שזה לא העיקר בחיים, וחסר את העיקר, בנין בית המקדש.

מספר חדש על חורבן בית המקדש

"ויקרא ד' אלוקים צבקות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרח ולחגר שק" (ישעיה כ"ב, י"ב), הקב"ה קורא לנו למספד חדש בכל שנה בשנה על חורבן בית המקדש.

ברמב"ם (פ"ה מהל' תעניות ה"ג) מבואר מה היו הפורעניות הגדולות לעם ישראל בתשעה באב "וחמשה דברים אירעו בו, נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורובבות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש, ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, לקיים ציון שדה תחרש".

בכל הפורעניות שהיו, מובן מה החורבן הגדול בכל אחד מהם, כל אחד מהם זה צרה בפני עצמה, אבל החורבן האחרון שכתוב ברמב"ם, שטורנוסרופוס חרש את הר הבית, צריך ביאור מה הפורענות הגדולה בזה, הרי בית המקדש כבר חרב, וכשיבוא הגאולה לא יהיה יותר קושי לקב"ה לבנות את בית המקדש מחדש בגלל שהמקום נחרש.

הרגשת החורבן היא מטרה בפני עצמה

במשנה במגילה (ג' ג') כתוב "בית הכנסת שחרב וכו', קדשתן אף כשהן שוממין, עלו בו עשבים, לא יתלוש, מפני עגמת נפש", בית הכנסת שהוא בחורבנו צריך לנהוג בו בכבוד, הוא נשאר בקדושתו, ואם עלו עשבים מפני שהמקום שמם, למרות שזה ביזיון למקום, אסור לתלושם, שיראו את החורבן, ואולי על ידי שיראו שהמקום חרב יהיה התעוררות ציבורית ויבנו את בית הכנסת מחדש.

כשמקום קדוש נחרב, צריך להרגיש שהוא נחרב. בתשעה באב נחרב בית המקדש, ועצם זה שרואים את החורבן ומתאבלים עליו, זה חלק מתחילת הבנין והרצון שיבנה בית המקדש ונתקרב שוב פעם לקב"ה, זה חלק מצורת הבניה של בית המקדש.

כל זמן שהריסות בית המקדש היו קיימים, היה לעם ישראל על מה להתאבל, הם היו באים לבית המקדש, רואים את החורבן העצום ומתאבלים על כך. אבל כשטורנוסרופוס חרש את ההיכל, הוא החריב את החורבן, לא ראו יותר חורבן, וכשאין חורבן, אין אבלות, ומשתנה כל התמונה הכללית של הדבר.

הדבר הזה הוא פורענות בפני עצמה, כשאין מקום שאפשר להגיע ולבכות על החורבן, אין מקום שבו אפשר להרגיש את החורבן - הדבר הזה הוא חורבן נוסף.

החורבן הזה שאנחנו לא מרגישים את החורבן, ממשיך ללוות אותנו עד היום, זה המלחמה שמלווה אותנו יום יום, מהחורבן ועד היום הזה.

האבלות על חורבן בית המקדש

ובאמת, יכולים אנשים לומר שכיון שלא ראו את בית המקדש אף פעם, אין להם על מה להתאבל. אבל בוודאי שזה לא נכון, והן אמנם פשיטא שמי שהיה בבית המקדש ושמע שנחרב הזדעזע הרבה יותר, אבל גם אצלו הרגשת הזעזוע הזו חלפה, ולאחר כמה שנים כבר התרגל לזה ופחות מזעזע. בעולם ישנם מאורעות גדולים שקורים, ובפעם הראשונה ששומעים את זה כולם מזדעזעים, אבל אחר כך כבר מתרגלים לזה, זה טבע האדם.

כשמתאבלים ובוכים על חורבן בית המקדש, זה לא רק על החורבן שהיה פעם, זה על החורבן של עכשיו, המאבק הזה עם טורנוסרופוס הרשע ממשיך עד היום הזה, מאבק תמידי אם יש חורבן או אין חורבן.

בכל דבר גשמי שעושים צריך לזכור ולדעת שזה לא השלמות שהתורה רוצה, ולכן חז"ל תיקנו לנו בעתות שמחה להשאיר איזה זכר לחורבן, לא להיגרר אחרי השמחה. חז"ל לא תיקנו לנו את זה בכדי שנצטער בזמן שמחה, מטרת התקנה היא שגם בזמן שמחה אנחנו צריכים לזכור שהשמחה הזאת היא לא השלמות בחיים. בג' רגלים מתפללים מוסף בשמחה, אבל לא שוכחים לרגע את בית המקדש, מתפללים "בנה ביתך כבתחילה", לא שוכחים לרגע אחד שהעולם חרב, ומתפללים על בנינו.

לשמור את ההרגשה של מעלת המצוות וחומרת החטאים

הגמרא במועד קטן (כה.) מספרת על רבי חייא "דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין, ויתב עלה ארבעין תעניתא", אדם שחוטא חטא אחד שנראה לנו חטא קטן, מעיקר הדין צריך לצום מ' יום. אבל אצלנו זה כמעט לא שייך, בקושי מרגישים שזה עבירה, זה הירידה הנוראה.

החפץ חיים (צפית לישועה, א') כותב "שהאמונה בעולם הנצח בשכר ועונש ובביאת המשיח ובכל יעודי התורה היא נתנה אומץ לישראל בכל דור לישא כל המצוקות והתלאות וכו', שיפה היה האב לראות את בנו שחוט לעיניו על קדושת השם להשיב נשמתו טהורה לאלוקי השמים מלראותו בגרם האושר אם חלילה יסלף דרכו מדרך התורה והמצוה". וכן החיי אדם כותב בהקדמה שבצעירותו השאיפה של כל הורים זה שהילד שלהם יהיה למדן.

כך היו נראים הדורות האחרונים, עד לפני כמה דורות בודדים ממש, אבל היום יש ירידת הדורות נוראה, ומדור לדור המצב מחמיר והחורבן מתעצם, ולא מרגישים בכלל שיש חורבן, ועלינו הבני תורה החובה יותר מכולם להרגיש את הרגשת החורבן, וכל הרגשה נוספת של החורבן מצילה את הנפש, את כל העולם, יש בעולם עוד קצת רוחניות. ההסתכלות שלנו על כל ענין הרוחניות קטן מאוד, פעם אם יהודי היה נוגע בשבת במוקצה, הוא היה מתעלף, אבל היום בעוונותינו מפריע לנו חסרון בגשמיות, הרבה יותר מחסרון ברוחניות.

"צפית לישועה"

תפקידנו הוא לעבוד ולשנן מה העיקר בחיים, חיי רוחניות, כל דבר רוחני זה החיים, הדברים האחרים הם לא מהות החיים, זה רק היכ"ת לחיים. ומי שחושב על זה הרבה, יוכל לצאת מימי האבלות עם שאיפה אמיתית, עם הרגשה פנימית שאכפת לו מחורבן בית המקדש.

זה מה שכתוב בשבת (לא.) "בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו... צפית לישועה", שואלים את האדם אם הוא ציפה לכך שהבריאה תגיע למקומה, שתכלית עם ישראל, תכלית התורה, תגיע למקומה.

זה העבודה המוטלת עלינו בימים הללו, וכל שאיפה ומחשבה קטנה נוספת, במשהו, מקדמת אותנו למקום אחר, ובזכות מחשבות אלו הקב"ה יביא לנו את הגאולה במהרה בימינו.

(מתוך הספר "שכינתו לציון")

בכל דבר גשמי שעושים צריך לזכור ולדעת שזה לא השלמות שהתורה רוצה, ולכן חז"ל תיקנו לנו בעתות שמחה להשאיר איזה זכר לחורבן, לא להיגרר אחרי השמחה. חז"ל לא תיקנו לנו את זה בכדי שנצטער בזמן שמחה, מטרת התקנה היא שגם בזמן שמחה אנחנו צריכים לזכור שהשמחה הזאת היא לא השלמות בחיים. בג' רגלים מתפללים מוסף בשמחה, אבל לא שוכחים לרגע את בית המקדש, מתפללים "בנה ביתך כבתחילה", לא שוכחים לרגע אחד שהעולם חרב, ומתפללים על בנינו.

שכחת האבלות גורמת להמשך החורבן

כמה שהרגשה בימים הללו תהיה עמוקה יותר על הענין הזה, בעיקר תכלית הבריאה, התכלית של עם ישראל, נתקדם עוד לבנין בית המקדש. בסדר היום (על תשעה באב) כותב "ומצוה היא על כל אדם לחבר קינים ונהי ולומר אותם ביום המר הזה וצדקה יחשב לו ונקרא מאבלי ירושלים ומקדושיה ומי שאינו בר הכי לחבר יעסוק במה שחברו אחרים", וכל זמן שאין לנו טעם והרגשה בחורבן, אנחנו מופקעים, והחורבן מעמיק ונחרב עוד.

בסידור היעב"ץ (דיני ת"ב, ו' ט"ז) כותב "אלמלא לא היה אלא עון זה בידנו, שאין מתאבלים על ירושלים כראוי, די להארץ גלותנו, והיא בעיני הסיבה היותר גלויה, עצומה וחזקה, לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות וכו' לפי שיצא האבל הלז מלבנו, בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו, שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבבנו, ע"כ כמת נשכחנו, מדור לדור נוסף יגון על יגונו ומכאבנו וכו', מי ומי המתאבל ונאנח על חורבן הבית ושממות ארצנו כראוי ממעמקי הלב וכו'". ובהמשך דבריו מביא היעב"ץ שהסיבות שאנשים כן בוכים היום, זה על מיעוט תאוותם, כמעט ואין אנשים שבוכים על הפסד של רוחניות.

לאדם יש רצונות ודברים שאכפת לו מהם, אבל השאלה היא על מה אכפת לו, האם כשלא מצליח בעולם הזה, או כשלא מצליח בעולם הבא, האם בוכה על הפסד רוחני או גשמי. בזה אנו נבחנים, הימים הללו הם ימי התבוננות, ומטרתם שיהיה אכפת לנו מהחורבן. תפקידנו לקונן ולבכות על חורבן בית המקדש, להתפלל ולהרגיש אבלות, אבלות של מיתה, להרגיש שמת לנו כאן דבר, להרגיש שאין תכלית לחיים בלי בית המקדש, וכמו שאדם שיצא מדעתו רח"ל, שאין תכלית אמיתית לחייו, כך אדם בלי דרגה ברוחניות חשוב כמת.

ירידת הדורות נוראה מאז חורבן בית המקדש

בגמרא בסוף סוטה (מח.) מובא שמאז חורבן הבית בטל הכל, ניטל טעם הפירות, אין צדיקים ותורה, אין טהרה, הכל מלוכלך, ההידרדרות נוראה, אין גבול, התרחקנו מהקב"ה. כשהיה בית המקדש עם ישראל היה קרוב לקב"ה, בדרגה רוחנית הרבה יותר גבוהה. זה ההרגשה שצריכה להיות לנו, להרגיש שעיקר החיים זה הרוחניות.

מתוך דברי הזיכרון שנאמרו לאחר השיעור כללי לזכרם של רבותינו הגדולים זצוק"ל - יום א' כ"ז תמוז תשפ"ג

רבינו מרן רבי שמואל זצוק"ל בהספדו על רבינו מרן המשגיח זצוק"ל אמר שכשאברהם אבינו הלך לעקדת יצחק, הלכו עמו "שני נעריי", ישמעאל ואליעזר, וכשהגיעו להר המוריה אברהם ויצחק ראו ענן קשור על ההר, אבל ישמעאל ואליעזר לא ראו את הענן ואברהם אמר "שבו לכם פה עם החמור", ובגמרא ביבמות "עם הדומה לחמור". והקשה ר' שמואל, הרי הענן היה נבואה, והסיבה שהם לא זכו לראות את הענן הוא כיון שלא היה להם נבואה, וכי מי שאין לו נבואה הוא חשוב כחמור. וביאר, שבצעם אדם צריך להיות נביא, והם היו צריכים להיות בדרגה של נבואה, ואם אין להם את זה, הם כחמור. נבואה זה חלק מהיצירת אדם, ואדם שאין לו נבואה, חסר לו בצורת אדם, וחשוב כחמור.

רבינו ר' שמואל היה דוגמא ליצירת אדם, הוא היה מדבר על זה כל הזמן, בלי סוף, על מידות, ישירות. הוא אמר פעם שמי שלא ישיר במידות, בוודאי שהוא גם לא ישיר בלימוד. היום אין לנו נבואה, אבל לכל דור יש את היחמורים שלו, אדם שלא מתפלל ולומד כראוי הוא חשוב כחמור, כל זמן שהוא לא מנצל ומגיע לשיא כוחותיו ברוחניות הוא כחמור.

כך ראינו גם אצל רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שני האנשים הללו, כל אחד בזמנו, נתנו לנו דוגמא איך נראה 'אדם'. כשמדברים על רבותינו ורוצים להבין מה הם היו וללמוד מזה, אנחנו לא מדברים רק על גדלותם העצומה בתורה, אהנו צריכים לדעת מה הם עשו באמת, איך הם חיו ומה נשאר לנו מהם לדורות.

בסוף ימיו כשר שמואל חלה ולא היה בכוחו לשמור על צורת הלימוד בישיבה ולמדו לאט, היה לו עוגמת נפש גדולה. אבל גם לזה יש גבול, לא שייך שבסוף הזמן יצאו עם כל כך קצת דפים, זה היפך התורה שקיבלנו, זה לא צורת התורה. אנחנו צריכים להחזיר את זה, והדרך לזה - לצלל כל סדר מתחילה ועד סוף. וללמוד ולהספיק יותר, לגרום את כל מה שכתוב, שיהיה עשירות של ידע. לעשיר יש אפשרות לעשות 'מסחר', הוא יכול לסחור עם זה, למי שיש ידיעות בסוגיא, הוא יכול לסחור איתם, להבין ולהספיק ללמוד עוד תורה. והתיקון לזה מגיע מעמל, רק על ידי עמל התורה אפשר להגיע לידיעות הגדולות, בעמקות, לחשוב, להתעמק ולחזור, רק כך אפשר להתקדם עוד בתורה. הם הראו לנו את הדרך המסורה, דרך החיים, ותפקידו של כל אחד לחיות את התורה בצורה הזאת.

לתרומות והנצחות:

מכון 'צור התורה'
0747-3464-65
לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:
mzh0747@gmail.com

ניתן להשיג את הספר "שכינתו לציון"

שיחות ומאמרים מרבינו מרן שליט"א
על ימי בין המצרים - תשעה באב
בהיכלי התורה בישיבה הק', וכן בקו המכון

לעילוי נשמת מרן הגאון הצדיק רבי שריה בן רבי בצלאל יעקב דיבלצקי זצוק"ל

נלב"ע ב' מנחם אב תשע"ח
הנצח ע"י ידיתנו מבני המשפחה הי"ד

מזלא טבא לידידנו הדגול הנושה ומעשה למען הישיבה הק' ומסודותיה ולמען תורת רבינו מרן שליט"א בכל עוז הרב הגאון רבי אהרן יואל גליצל שליט"א לרגל היכנס בני אריה מנחם ר"י לעול תורה ומצוות יהר שיבה לרחוב נחת ודקדושה מכל יציאת כל הימים